

תורכיה

הברכה באה עם אחיות

מאז ניצח ג'אלל ביאר בבחירות 1950 שוב תפסו הפתאים הערביים העתיקים את מקומם בשפתם היומיומית של התורכים. אחד הפתגמים הללו (כאשר יורדת ברכה, יש לה תמיד אחיות...) אף הפך פופולרי ביותר עקב התאמתו בזמן האחרון: תורכיה מצאה את עצמה תחת מבול ברכות הבאות זו אחר זו, ללא הרף כמעט. על עצם הברכות אין איש חולק. הויכוח היחיד הוא על הסיבות שהביאו את המבול: הענקות כספיות (250 מיליון דולר), ציוד טכני וצבאי חיונים, הערצה גלויה מצד המערב, תואר "המדינה האירופית החזקה ביותר", כבוד רב לבריגדה התורכית הנלחמת בקוריאה, הכללה בברית הצפון אטלנטית ועתה ההזמנה להיות מייסדי ברית הגנה מרחבית.

יש הרואים בדברים אלה תוצאה של עמדתה המסורתית התקיפה של תורכיה כלפי רוסיה (משך 250 השנה האחרונות, בשיעור של מלחמה אחת עם הרוסים כל 40 שנה) ומעמדה החזק לאחר ששמרה על כוחה על ידי נייטרליות במלחמת העולם השנייה. אולם רוב האנשים, בתורכיה ומחוצה לה, מחפשים את הסיבות בתקופה מוקדמת יותר, זו תקופת הזוהר של אתאטורק אשר בה גולדה תורכיה של היום. כאשר החליט כמאל אתאטורק ("אבי תורכיה") להכריח את התורכים לסגל לעצמם את כל התכונות החיצוניות של המערב (הוציא חוק שאסור לחבוש טרבוש, חייב את התרשים לחבוש במקום זה כובעים בעלי שוליים) עם עלותו לשלטון אחר מלחמת העולם הראשונה, לא היה זה צעד של חיקוי סתמי (או מטעמי אסתטיקה) של הליכות האירופיים. היתה זו החלטה להפנות את עורף תורכיה לעברה המורח, ראשית דרך ארכה שתעבירה מאסיה לאירופה.

"בכוח הזרוע ובאלימות!"

לא היתה זאת המהפכה הראשונה שבוצעה לייצוב הקיסרות העותומנית הנוספת. לכמאל אתאטורק קדמו מידתת באשא שהכריח את השולטן עבדול חמיד בשנת 1876 לקבל את החוקה התורכית הראשונה המבטיחה חופש אדם ראשוני לנתינים העותומנים ואוור באשא שעמד בראש מהפכת התורכים הצעירים בשנת 1908, אשר רצו להפוך את הקיסרות העותומנית למדינה מתקדמת. אולם שניהם נכשלו והקיסרות העותומנית המשיכה להיות האיש החולה של אירופה, כפי שכינה האנגלים.

סיבת הכשלונות, סבר אתאטורק, היתה נעוצה בעובדה כי מהפכנים אלה רצו לשמור על מהותם המזרחית גם בזמן המהפכה. הוא הביח ששום מהפכה לא תצליח כל עוד לא ישונה גם עצם מהותה של תורכיה. האמצעי אשר בו ישנה את המהות — הכוח. "ריבונות נרכשת בכוח הזרוע, בעצמת אגרוף ובאלימות", הכריז בפני האסיפה הלאומית העליונה שנוסדה ביומיה בשנת 1919.

מיד ניתנה לו ההזדמנות להדגים את דבריו. השולטן מוחמד השישי הכריז עליו כבוגד ואתאטורק הגיב בהקמת צבא והכרות אנקרה כבירת תורכיה (איסטנבול הבירה, בה ישב השולטן, היתה נתונה בידי בנות הבריה, אחרי מפלת 1918). אחר ניגש לסילוק צבא יוהני שפלש לתורכיה בכוחה לספח אזורים מיושבים יוונים והגיע לשערי אנקרה עצמה. נוכח שריריו החודשים של האיש החולה עזבו כוחות הכיבוש המערביים את תורכיה, הכירו בכמאל ובמשטרו.

אחר נצחוננו המכריע על היוונים הפנה אתאטורק את כל מרצו אל עסקי ארצו הפנימיים, מונה נשיא ראשון של הרפובליקה התורכית, השתלט עליה באופן מוחלט בהדגישו בעיקר את כוח הצבא. גם לאחר מותו היווה קו זה בסיס המדיניות התורכית בנרעה הפנימית וכלפי חוץ. עם מות אתאטורק בשנת 1938 ירש איסמט אינונו את מקומו בראש מדינה בת 18 מיליון איש, חקלאית ברובה, מלוכדת, בעלת צבא חזק וציביון אירופי, אך חסרה, כמעט לחלוטין, תעשייה כבדה או בינונית. הסיבה העיקרית לפיגור תעשייתי זה היתה מדיניותו של אתאטורק שלא עודדה השקעות הון זר, הטילה את פתוח התעשייה על כוחות המדינה עצמה.

הערצה גלויה

בסערה המתקרבת עמדה תורכיה כסלע מוצק. אויבתה הישנה, יוון, היתה קשורה אליה (יחד עם יוגוסלביה ורומניה) בחוזה הגנה, חוזה שני (עם עיראק, איראן ואפגניסטן) הבטיח את עורפה. מייצר הדודגלים, שפורז עם תום מלחמת העולם הראשונה שוב היה בידי הצבא התורכי וכוצר היטב. עם פרוץ המלחמה לא ראתה תורכיה כל סיבה מדוע תפסיק את התפתחותה על מנת להצטרף לאחד משני המחנות הנאבקים על השלטון באירופה. היא החליטה לפסוח על שני הסעיפים, הפכה את המושג "המתן וראה" לסיסמת היום. הערצתם של התורכים היתה נחוזה גלויה לגרמנים אשר יסודיותם והשיגיהם קסמו להם — אותה הערצה שנחפה את אנוור באשא והתורכים הצעירים להכנס לברית עם הגרמנים וללחיתם במתנה משותף במלחמה הקודמת. סרג' סויןסאפן, שגריר גרמניה בתורכיה, היה המדינאי הזר בעל ההשפעה החזקה ביותר בחוגים הממשלתיים באניקרה ומקורביהם של נשיא המדינה וראש הממשלה. בכל זאת שמרה תורכיה על נייטרליותה כשכל צד משתדל להשפיע עליה לטובתו והיא מנצלת את שניהם לביסוסה הכלכלי והמדיני.

רק בפברואר 1945, כאשר היה ברור כי גרמניה הפסידה את המלחמה, נכנסה תורכיה למחנה המנוצח בהכרזה מלחמה על גרמניה ויפאן. הכרזה זו זיכתה אותה בחברות ביו"ם אך לא הביאה לה שום אהדה מצד בנות הבריה. הכרתו של איש משרד החוץ הבריטי בדבר זה אף עוררה תדהמה דיפלומטית כאשר כינה את עמדתה ההססנית של תורכיה בימי המלחמה כאמצעי סחיטה משני הצדדים.

* הניצחון הראשון של הצבא התורכי נגד היוונים היה בכפר הקטן אינונו. שם זה ניתן כשם משפחה למפקד התורכי באותו קרב, גנרל איסמט באשא, יורשו של כמאל. הקרב המלריע התנהל במבואות אנקרה עצמה, נסתים בתבוסה מוחצת של היוונים, לאחר 22 יום של לחימה בלתי פוסקת.

אזור תורפה. ראש המטה התורכי, הגנרל נורה יאמוט, מצביע על אזור הגבול בין עיראק ותורכיה אשר דרכו עלול כוח רוסי להתקדם. אזור הררי זה, הוא מנקודות הריכוז העקרויות של הצבא התורכי. אחת מדאגות הצבא התורכי היא חזירה רוסי דרך עירק החלשה.

המוסלמים חוזרים הביתה. מאז קמה תורכיה החדשה דרמו אליה פליטים מארצות הבלקן השכנות. אחר המלחמה עם היוונים חזרו אליה המוסלמים שגרנו ביוון. לפני כשנה עזבו המוסלמים את בולגריה הקומוניסטית והגיעו — רכבות, רכבות — לתורכיה.

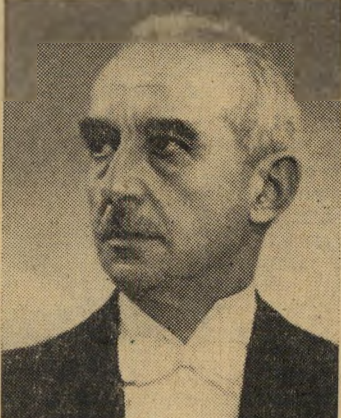
זקנים דתיים. אנשים אלה שייכים לכת המוסלמית הקנאית של הטיגיאנים אשר, כאות מייחודה, מגדלים זקן. מאז עלתה ממשלתו הליברלית של ג'אלל ביאר, חזרה גם השפעת הדתיים שדוכאו על ידי משטרו הקומוניסטי למחצה של כמאל אתאטורק אשר שנה אותם.

כמו הנוער. תמונת כזו של הטייטת הצעירה התנוססו בכל הוצאות התעמולה בתורכיה כסמל המהפכה שחלה במדינה. מידת הקידמה שפתיחה בפני הנוער התורכי את כל השערים — ללא הבדל מין. אחת הטייסות המפורסמות ביותר היא בתו החזרנית של אינונו.

גם "עלייתה על הרכבת ברגע האחרון לא תשנה את פני הדברים", הריע. לכן כאשר, בשנת 1946, תבעה ברית-המועצות את שניו הסכם מונטרה משנת 1936, המוסר לידי תורכיה וכותייה להחזקת מיצר הדודגלים נטו מעצמות המערב לתמוך בר"סיה. אולם תורכיה נקטה בעמדה תקיפה ביותר, סירבה להסכים לכל שינוי במעמד אזור אסטרטגי זה. מעמדה היה גם חזק מאוד, מאחר שהיתה הארץ הגדולה היחידה שלא הסתכבה במלחמה ההורסת.

לרשותה עמדו כחצי מיליון חיילים בשרות פעיל, מאורגנים בעשרים דיביזיות חיל-רגלים, שש חטיבות משוריניות וחטיבת חיל-פרשים. מלבד זה היה לה גם חיל אויר חזק למדי, מורכב מאירונים שנקנו מהגרמנים ומהאנגלים בעצם ימי המלחמה. כעבור זמן לא רב, נמוגה אוירת הידידות ששררה בין המערב והמזרח והמלחמה הקרה השתלטה בוירה הבינלאומית. בחפשמ בניברית נגד הסובייטים, זכרו האמריקאים לתורכיה את חסד התגזרותה לדרישות

הראשון. מוסטפא רים תורכית בסלוניק הצטיין במידה כה רב מודיו ממכללה לקניני מהפכנים צעירים בני עלייתו המהירה בצ בתנועה המהפכנית השולטת, להזרים דם מרקבון. הוא ירש את שהכריזה על תורכיה

השני. איסמט אי-נונו התחיל אף הוא את הקריירה שלו כחייל. הוא עמד בראש הכוחות ה"תורכים" מול היווים והיה ממקורביו אתאטורק, כאשר הלה נבחר כנשיא ראשון של הרפובליקה התורכית (1923) נתמנה אי-נונו כשר החוץ. בי תפקיד זה ובתפקיד ראש הממשלה, שי מילא חליפות, המ שיך עד אשר, עם מות אתאטורק בשנת 1938, נבחר כי נשיא שני של תורכיה. עם רדתו מן השלטון התמעטה פעילותו המדינית כי לא רצה להתנגד לה השתלטות ההשפעה האמריקאית בתורכיה, אשר גם הוא דאג בה צורך.

גנאי והערצה. של כמאל אתאטורק עליי קנאים מוסלמים זוכה את מבצעי בו (מפוזות) בימי אתאטורק לביטים על מעשים מעשים אלה מעטים בתפאודות-ענק כדמו על הייר אנקרה, החדשה. במקום ק

רוסיה בשאלת הדרגלים החליטו להפוך אותה במצר אנטיסובייטי. זרם הדולרים של תוכנית מרש שהקימה את ארצות אירופה ההרוסות על רגליהן הופנה גג לתורכיה למרות שמשקה לא נהרס במלחמה. כונות האמריקאים היתה לתמוך בתורכים, למנוע את משקם מלכרוע תחת עומס החוקת צבא ככונות מלחמתיות לתקופה ממושכת. יחד עם הדולרים שהושקעו בסלילת כבישים באזורים החקלאיים (והאסטרטגיים), מיכון אינטנסיבי והקמת מפעלים תעשייתיים זרמו לתורכיה ציוד צבאי ויועצים אשר העמידו, תוך שלוש שנים, את הצבא התורכי על רמה גבוהה ביותר.

נצחוננו של ג'אלל ביאר בבחירות 1950 היה המשך טבעי של חזירתה מחדש של השפעה זרה לתורכיה. אנשי הדרג המוסלמים שפעילותם היתה אסורה משך כל השנים הללו חזרו — ואלפים עמיהם — לדרגיה המסורתית של תורכיה הממשלה עודדה משקיעים זרים להקים מפעלים חדשים ולהשקיע הון במפעלים קיימים. פה ושם אף ארעו כו